Nederhorst den Berg

Historische Kring

september 2010, nummer 75

jaargang 20

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
Van de kaart	*Ruud Verkaik*	8
Sluis	*Martin Bril*	10
Boek-en-Berg Sluis 't Hemeltje	*Jan Baar*	12
De archeologie van Petersburg: Schijn noch schaduw?	*Anton T.E. Cruysheer*	17
Helden aan de Hinderdam	*Jan Baar*	22
Elburga	*Kees Kuiken*	28
Voetbalvelden in ruste (slot)	*Gerard Baar*	30
Het Christelijk Zangkoor, ca.1955	Foto	39/40

Foto omslag

Groeten uit Nederhorst den Berg.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2010

- **11 september**

Open Monumentendag

Centraal punt: Gemeentehuis van Nederhorst den Berg aan de Voorstraat.
Mini-expositie over het gemeentehuis en rondleiding.
Puzzeltocht door het centrum (individueel).
Wandeling door het dorp (individueel).
11.00 uur: Rondleiding met gids door het historisch centrum. Start bij het gemeentehuis.
'Open Kerk', H. Maria Hemelvaartkerk en Willibrordkerk tot 16.00 uur.
13.30 uur: Wandeling rond de Prutpolder onder begeleiding. Start bij de sluis 't Hemeltje.

- **22 oktober**

Lezing 'Vervening en turf' door Dick Koeleman, Vinkeveen

Meer informatie is te lezen in 'De Brug', de regionale bladen, op onze site www.historischekring.nl en op vkgeschiedenis.nl

ACTUELE INFORMATIE ONTVANGEN VIA E-MAIL?

Wilt u voortaan via e-mail op de hoogte gehouden worden van de activiteiten van de Historische Kring? Dit is mogelijk, als u uw e-mailadres, onder vermelding van naam en voornaam doorgeeft aan het secretariaat via hkndb@hetnet.nl

SCHENKINGEN

Van W. van Deutekom
Foto Burgemeester Baron van Harinxma thoe Slooten
'Een groet uit Noord-Holland' – J.Th. Balk (1977. Ansichten uit de Provinciale Atlas

Van H. Dubelaar
6 Ansichtkaarten Eiland
Verzekeringen (k) NV Levensverzekeringsmaatschappij Utrecht, familie Dubelaar-Versteeg

Van G. Stoker-Strijbis
20 Foto's (k) o.a. Radioweg, mei 1945, Middenweg
35 nummers Werinon

Van H. Tesink
Benzinebonnen oliecrisis 1973
4 Vaantjes Jozefschool
Kroontjespenhouder met pen

Van A.J. Snel
Bouwtekening ketelhuis wasserij 'Nederhorst', 1934
Tekening bemetseling stoomketel wasserij 'Nederhorst', 1934
Tekening stoommuldemangel, 1929
Reineveld, aanbieding stoommachine, 1929
15 foto's sloop wasserij 'Nederhorst' en wastoren 'Carpe Diem', 2000
Foto Mangelkamer Luthers Diaconie Weeshuis te Amsterdam, ca 1900. met toelichting

Flatscreen met DVD-speler – A. Hageman
Ir. J. Homan van der Heide/J.M. Figee: 'Mussert als ingenieur' (1944) – W.H. Kersbergen, Utrecht
Ameublement in 1950 gemaakt door meubelmaker C. van Huisstede te Nederhorst den Berg – fam. Ludert
Asbak 'Hofstede Rundervreugd' – K. Kerssens
Henk van Huisstede: 'De Bergse Vakbeweging' - J. Reimus-Scherpenhuijsen
Personeelsfoto wasserij 'Vecht en Dijk', 1953 – B. Franssen
Dossier Aktiegroep 'Spiegelschoon', 1990/1991 – J. Jansen
Pieter Kruiswijk: 'Sanering Vecht, naar een schone waterbodem' (Waterschap AGV) – J. Jansen
Reclamebord 'Doe de was de deur uit' – Joh. Snel
25 Foto's – W. Dubelaar
Bedankkaart betr. Jubileum Pastoor Van der Burg, 1916 – C. van Schaik-Vrijhoef
Foto van fotograaf 'A.Hofma, Nederhorst den Berg', met stempel (1927)- N.N.
5 Foto's o.a. Winkel Besamusca, auto op de brug, N.H. pastorie – M. Besamusca

Groepsfoto Christelijk Zangkoor, ca 1955 – G. Dujardin-Nagel, Leerdam
Foto's Algemene Gymnastiekvereniging DES – E. Timmermans
20 Foto's, vv Avance/SCNederhorst – Ank van Huisstede

40 JAAR TUSSEN VECHT EN EEM

Op zaterdag 16 oktober houdt de jubilerende vereniging in samenwerking met de 75-jarige Vereniging Vrienden van 't Gooi een Symposium, gewijd aan het thema 'Hoe water het landschap tussen Vecht en Eem heeft bepaald.'
De bijeenkomst vindt plaats in het Clubgebouw van de Koninklijke Nederlandse Zeil- en Roeivereniging te Muiden, aanvang 10.00 uur. 's Middags zijn er excursies naar Pampus en het Muiderslot. De afsluiting is om 16.30 uur.
Zondag 3 oktober is er tevens een concert in de Grote Kerk te Naarden.
Het muzikale programma is gewijd aan de Naardense componist Frank Martin.
Aanvang 15.30 uur. Toegang Eu 10,00, opgeven tot 26 september.
Verdere inlichtingen: www.tussenvechteneem.nl en bij het secretariaat.

LANDELIJKE ARCHIEVENDAG 2010

In het kader van de Week van de Geschiedenis is zaterdag 16 oktober uitgeroepen tot Landelijke Archievendag. Die dag openen de Nederlandse archieven hun deuren voor het publiek, zo ook het Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV) in Hilversum (achter het Raadhuis). U kunt dan een kijkje nemen achter de schermen in de archiefbewaarplaatsen. Tevens is er een fototentoonstelling uit de pas openbaar gemaakte fotocollectie Renou. Vanaf 12.00 uur tot 17.00 uur kunt u er terecht.

Het thema van de Week van de Geschiedenis is 'Land en Water'. De archiefdiensten organiseren een fotowedstrijd, waarin aandacht geschonken wordt aan het veranderde landschap in 't Gooi en de Vechtstreek. Een foto van een oude situatie en een van de huidige kan dit duidelijk maken. Als u een goed idee hebt en twee mooie foto's kunt inleveren (een van de vroegere situatie en een recente), dan dingt u mee naar een leuke prijs. U kunt de foto's insturen naar info@gooienvechthistorisch.nl, vóór 1 oktober 2010.
Voor verdere informatie:
www.gooienvechthistorisch.nl, e-mail: streekarchief@hilversum.nl

WIE WEET WIE, WAT EN WAAR

De 2 feestfoto's uit 1948 riepen helaas geen reacties op. Jammer.

Deze keer drie fotootjes, van eind jaren veertig. Ze zijn afgedrukt in Dokkum. Het is verder onduidelijk waar ze vandaan komen. Op de achterzijde staat het een en ander geschreven:

1 – Nicht Jantje Reitsma, woont nu in Ned.den Berg

2 – Neef Jan Reitsma in Indonesié

3 – Samen in Lochtaard (?) met nicht Jantje die nu in Nederhorst ten Berg woont.

LITERATUUR

Dit zijn wij. De 100 belangrijkste tradities in Nederland. Nederlands Centrum voor Volkscultuur.
Het leven van de heilige bisschop Sint Ludger. De Middeleeuwse tekst hertaald, Ludo Jongen.
Wonder op wielen. Nederlandse fietscultuur. Joost Scholten. In: Traditie jrg. 16 nr. 1, voorjaar 2010.
Schepen met bekende namen in dienst bij de VOC. Wim Fecken. In: In de Gloriosa, jrg.27/1.
Krantenberichten in de jaren 1940-1945. J. Mol. In: HK Loosdrecht jrg. 37, voorjaar 2010.
Cordon van Holland. Het beeld van de Oude Hollandse Waterlinie. Harm Hoogendoorn.
Een vrij beroep. Werken in de vervening. Kimberley Pothuizen. In: GMKwadraat, zomer 2010.

EXPOSITIES

Hennepteelt in de Venen. Museum De Ronde Venen, Vinkeveen.
Langs het tuinpad van mijn vader, foto's en schilderijen. Museum 't Vurhuis, Spakenburg.
Boerenbouwsels, foto's. Kasteel Groeneveld, Baarn.
Historische Tuin. Tuinbouwmuseum, Aalsmeer.
Bij ons in 't Gooi, foto's. Singermuseum, Laren.

EEN VOLGEBOEKT BEZOEK AAN HET BUITEN VREEDENHOFF TE NIEUWERSLUIS

Aan de uitnodiging van eigenaar/bewoner Lisman om samen met hem door zijn landschappelijke tuin te wandelen, had het maximaal toegestane aantal van 30 HKN-leden gretig gehoor gegeven. Hij is geen onbekende van de Kring. Vorig jaar vertoonde hij tijdens een door hem verzorgde lezing over zijn buiten mooie opnamen van zowel het interieur als het exterieur, onderwijl enthousiast vertellend. Bovendien, toonde hij zich, die bewuste, recente, mooie junimorgen, een voortreffelijk gastheer. Speciaal voor ons was hij met de zware sleutel van zijn veel beschreven hek de oprijlaan afgelopen om dat toppunt van smeedkunst gastvrij te openen voor zijn - meest per auto - arriverende genodigden. Voor geïnteresseerden geven we op papier de sleutel om het verslag te openen, door op de website www.historischekring.nl bij de link actueel-nieuwsarchief te zoeken.

Bruglezers raden we aan hetzelfde te doen, omdat inmiddels bij de meesten van U de Brug van 16 juni jl. waarschijnlijk al bij het opgehaalde oud-papier terecht-gekomen zal zijn.

KOPIJ NR 76

Kopij voor het volgend nummer van Werinon vóór 15 september inleveren via E-mail, werinon@historischekring.nl of bij de redactie, met zoveel mogelijk origineel beeldmateriaal.

HET MERCKWAERDIGSTE MEYN BEKENT

De twee geveltoppen met de jaartallen 1656 en 1662 (Werinon 74) zijn te bewonderen in Nederhorst den Berg in de Kerkstraat op het Achterdorp en wel op de nummers 24 en 26. De twee huizen zijn Rijksmonumenten.

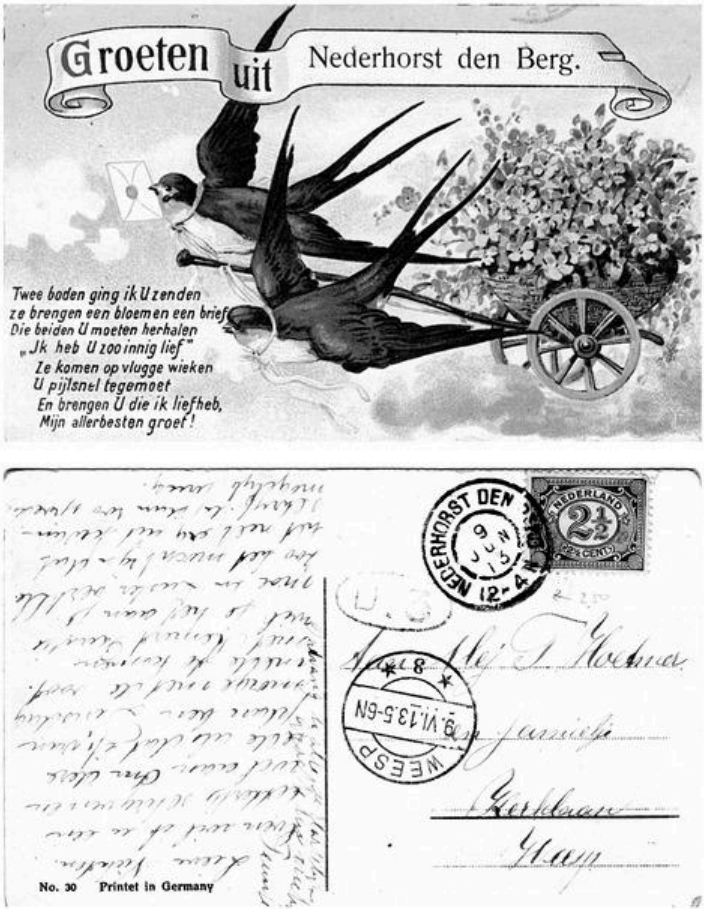

VAN DE KAART

Ruud Verkaik

Groeten uit Nederhorst den Berg

Het versturen van kaarten vanaf vakantiebestemmingen raakt een beetje over. Dit komt voornamelijk door de moderne communicatiemiddelen. We blijven evengoed wel volledig op de hoogte van de reis- en verblijfgebeurtenissen. Ging men vroeger over het algemeen eenmaal per jaar op vakantie voor één of twee weken, tegenwoordig worden er meerdere uitstapjes per jaar gemaakt. Mocht er dan toch een vakantiegroet uit het buitenland verstuurd worden, dan zijn de vakantiegangers meestal al hoog en breed thuis voordat de kaart op de mat valt.
Buiten dat er 'Nederhorst den Berg' op staat, heeft deze kaart niets met ons dorp te maken. Het is een romantisch plaatje met een molen en ondergaande zon en een verliefd stelletje in een open auto. Dit soort kaarten werd in hoofdzaak in Frankrijk gedrukt. De achterkant is meestal veel interessanter door de informatie die er op geschreven staat. Ooit is een uitgever bezig geweest een boek samen te stellen over de achterkant van de ansichtkaart. Helaas is het nooit op de markt verschenen.
Maar goed, deze groetenkaart is verstuurd om een boodschap over te brengen. Hij is gericht 'aan den Jonge Juffrouw Annie v Tuijl' wonende in de Warmoezierstraat 96, Rotterdam en verstuurd op 1 juni 1930 door N. van de Velden. Hij schrijft: *'Nu annie ik zet mij nog even neder om u een paar regels te schrijven nu ik laat u weten als dat ik nog goed gezond ben en het zelfde hoop ik ook van u te mogen hooren zou het anders wezen zou het mij van harte leed wezen. Nu annie ik kon Dinsdag niet naar Eindhoven toegaan want ik ben aan het werk gegaan bij een boer in de hooibouw en verdien weer goed en ik heb weer mooie kleedjes voor je die kan ik zondag over acht dagen brengen. Verder hartelijk gegroet van mij uw Vriend N. v d Velden Booi Buurt 89 Neder horst den Berg'.*
De Booybuurt was een kleine buurtschap tussen de Overmeerseweg en de Blijkpolder, daar waar nu het politiebureau nog staat.

1913. Mej. T. Hoetmer en 'famielje' in Weesp krijgen de boodschap dat twee nichten zonder tegenbericht dinsdag met de boot op bezoek komen..
De kaart werd verzonden op 9 juni 1913 vanuit Nederhorst den Berg tussen 12 en 4 uur en werd dezelfde dag tussen 5 en 6 uur afgeleverd in Weesp.

SLUIS

Martin Bril

Gisteren was het er druk, maar eergisteren nog niet en daarvoor helemaal niet. Laat dat maar aan Hemelvaartsdag over – dan brandt het watersportseizoen los.
Sluis 't Hemeltje.
Op de rand van de Horstermeerpolder, tussen Loosdrechtse Plassen en de Vecht. Het Hilversums Kanaal verbindt de twee wateren. Hoogteverschil: ongeveer één meter.
Bij de sluis hoort een brug, een stalen ophaalbrug met stoplichten en slagbomen, want precies op het punt waar hij ligt, kruist de N523 het kanaal, een bescheiden kanaal overigens, nauwelijks van een brede sloot te onderscheiden, riet in de wallenkanten, bruin water.
Bij een sluis horen ook een sluiswachter en een sluiswachterwoning. Het huis staat aan de overkant van de weg, een robuuste woning met bomen eromheen, de sluiswachter zit in een soort cabine van waaruit hij zowel de brug als de sluis kan bedienen.
Goed.
De sluis zelf is een meter of vijftig. Er kunnen heel wat jachtjes en speedboten in. Het gras langs de kanten is keurig gemaaid, een schuur staat strak in de beits, een oude bunker van de waterlinie staat ook op het terrein. Verder zijn er bankjes en prullenbakken, en iets verderop een bushalte en een blauw bord van de ANWB dat de weg wijst naar Loenen, Vreeland, Nederhorst den Berg, Weesp, Ankeveen.
Op een gewone, doordeweekse dag komt af en toe een bootje vanaf de Loosdrechtse Plassen het Hilversums Kanaal door. Laatst nog: de Wada 2, een klein jacht, met aan het roer een al wat oudere heer op kousenvoeten en naast hem zijn vrouw, ook op kousenvoeten. Naast het koffiezetapparaat in de stuurhut liggen een breiwerk en een *Margriet*. De boot nadert.
De sluisdeuren gaan open. Vader stuurt, moeders gaat het dek op om de boot af te houden en vast te leggen. Veel tekst is er niet, het echtpaar is op elkaar ingespeeld. De Wada 2 is ze even dierbaar als hun kinderen. Als de boot ligt, gaan de deuren weer dicht en begint het schutten. In de stuurhut van Wada 2 neemt vader een slok van zijn koffie, geserveerd in een gezellige mok.
Nu is het tijd voor de brug. De slagbomen dalen, de brug gaat omhoog. Van geen enkele kant komt een auto die moet wachten, en dat maakt het

schouwspel des te mooier. De deuren naar de Vecht gaan open en de Wada 2 maakt zich los van de kant. De boot vaart langzaam vooruit, moeders op de voorplecht met vijftig eurocent voor in de klomp van de sluiswachter. Tuffend verdwijnt het echtpaar in de richting van Nederhorst den Berg. De brug gaat dicht. De sluiswachter loopt terug naar zijn cabine. De radio staat aan.
Een plastic zak met boterhammen ligt op het paneel met knoppen waarmee sluis en brug bediend worden, aan de muur hangt een kalender van het kranenverhuurbedrijf Zwagerman. De sluiswachter gaat zitten en tuurt het Hilversums Kanaal af – in de verte doemt inderdaad alweer een bootje op. Nog even, denkt hij, en het is Hemelvaartsdag – dan is het hier een gekkenhuis.

Uit: Martin Bril – 'Rokjesdag en andere lenteverhalen', Prometheus 2010.

Drukte in en bij sluis 't Hemeltje tijdens de Sloepentocht 2010.

BOEK-EN-BERG

Jan Baar

Sluis 't Hemeltje

Het verhaal 'Sluis' van Martin Bril verscheen voor het eerst in de Volkskrant van 21 mei 2004. Nauwkeurig en trefzeker beschrijft 'de croniqueur van het dagelijks leven' de gang van zaken in en rond de schutsluis en de drie ophaalbruggen. Gezien het aantal passanten, dat op gezette tijden de bezigheden en drukte bij 't Hemeltje in ogenschouw neemt, is de verbinding tussen Loosdrechtse Plassen en de Vecht op de grens van Nederhorst den Berg en Vreeland voor velen een aantrekkelijke, levendige plek, waar altijd wel iets te beleven is. Sluis en omgeving spreken kennelijk tot de verbeelding van menigeen.

'Voetreiziger' - Gerard van Westerloo (1991)

Ook journalist Gerard van Westerloo kwam op zijn voetreis door Nederland bij 't Hemeltje terecht. Elfhonderd kilometer liep hij in 1990 en 1991 door Nederland, om de grote steden heen. Het leverde een prachtig geschreven verhaal op van het Hollandse platteland en zijn bewoners. Wekelijks deed hij verslag in Vrij Nederland. In VN 1991/27 in de aflevering *'De mus gaat hard achteruit'* beschrijft hij de gang van zaken bij de sluis. *'Vlak voor Nederhorst den Berg moeten de jachten een sluisje door, willen ze van de Vecht het kanaal naar Hilversum opvaren. De sluiswacht toont zich een hardvochtig man. 'Blijven we overnachten?' roept hij door een geluidsversterker. 'U moet naar stuurboord. Dat is de andere kant van bakboord.' Het ene jacht na het andere prutst zich draaiend, botsend en verzenuwd het kolkje binnen. Ongedacht vief springen oude dames aan wal om hun lak te beschermen tegen die van hun voorganger, hun zijligger, hun nakomer en de wallekant. Keffende hondjes. Glazen witte wijn die omvallen. De schipper van de Freetime kijkt alsof hij erg naar werk verlangt. Nederland te water.'*

De volgende dag gebeurt deze voetreiziger het ergste wat een wandelaar kan overkomen, het pontje naar Nigtevecht vaart niet meer, hij is te laat. Bovendien had hij gerekend op een overzetmogelijkheid over het Amsterdam-Rijnkanaal, hetgeen eigenlijk getuigt van een slechte voorbereiding, want die mogelijkheid is er al niet meer sinds 1965. Twee uur moet hij omlopen, over Hinderdam, Uitermeer en Weesp om het schone Gein te

bereiken. Gelukkig doet de pracht van dit riviertje deze tegenslag al gauw vergeten.

Winter bij 't Hemeltje, januari 2009.

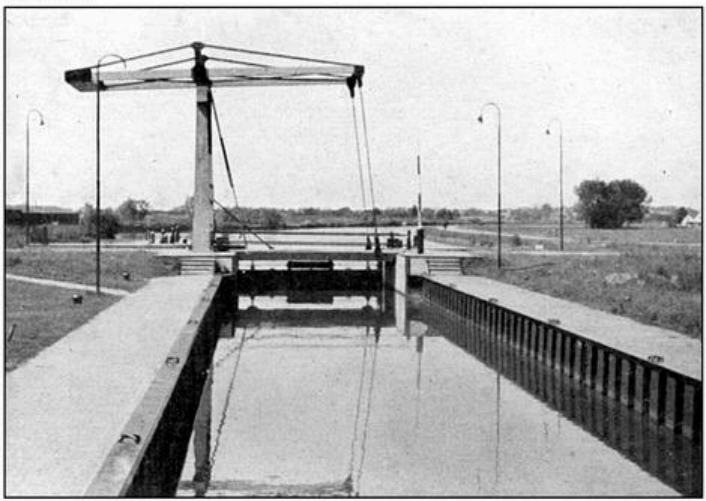
De Plek: 't Hemeltje – Hans Keller/Hans Samson (1988)
In het tijdschrift Elsevier van 14 mei 1988 verscheen een artikel, waarin de schrijvers veel aandacht besteden aan Ir. A.A. Mussert, ingenieur bij Waterstaat en leider van de NSB, en 't Hemeltje. Via deze sluis en het bijbehorende kanaal kreeg 't Gooi nader toegang tot de grotere Nederlandse waterwegen.
'Op zomerse zondagmiddagen in de zomer van 1934 gebeurde het wel dat hier een zwarte Hudson parkeerde. Ir. A.A. Mussert hield van autorijden.'
In de stad gebruikte hij de fiets en voor verder reizen maakte hij gebruik van de trein. Maar zondags werd bij mooi weer de auto uit de garage gereden. Anton reed zelf, zijn vrouw en secretaresse gingen meestal mee. Hij was in het voorjaar ontslagen uit de ambtelijke dienst, vanwege zijn politieke activiteiten.
'De zondagse tochtjes voerden meestal langs de sporen uit zijn vorige carrière, de kunstwerken van waterstaat, die onder zijn leiding en vaak naar zijn ontwerp tot stand waren gekomen.' De brug in de Hooglandse

Straatweg bij Amersfoort, de bruggen over het Hilversums Kanaal bij 's-Graveland en Kortenhoef, de brug over de Vecht bij Loenen *'en – favoriet – sluis 't Hemeltje achter Vreeland. Daar stonden ze, de drie gestalten naast een zwarte auto. Een enkele sportvisser of passerende zeiler die de middelste van de drie herkende, liet soms blijken partijgenoot te zijn door met gestrekte rechterarm en gesloten hakken de fascistengroet 'Houzee' te roepen. Houzee – het moet hier in al z'n kwaadaardige ernst toch potsierlijk hebben geklonken.'... ... 'Zomer 1934. Het was vermoedelijk het laatste bezoek van de oud-ingenieur aan 't Hemeltje.'* De Nationaal Socialistische Beweging stond aan het begin van een flinke expansie, Mussert moest zijn tijd anders gaan besteden. De werken van Ir. Mussert maakten vrijwel allemaal deel uit van de Hollandse Waterlinie. Op strategische plekken in de weilanden, die straks bij gevaar onder water gezet zouden worden, werden bunkers gebouwd, die geschut konden dragen. Ook bij 't Hemeltje. *'Al tijdens de bouw ervan waren het te verwaarlozen museumstukken. Hun enige functie is – tot op de huidige dag, want na de oorlog bleek het te kostbaar die dingen weer weg te halen – dat ze de tijd en de tijdgeest markeren. 't Hemeltje is een van die plekken waar de geschiedenis voor een bittere ontmoeting heeft gezorgd.'*
Op 7 mei 1946 werd het stoffelijk overschot van Ir. A.A. Mussert, na executie, ter aarde besteld op de Algemene Begraafplaats van Den Haag.

Mussert als ingenieur – Ir. J. Homan van der Heide i.s.m. J.M. Figee (1944)

Op 11 mei 1944, de dag van de vijftigste verjaardag van Ir. Anton Adriaan Mussert, leider der Nationaal-Socialistische Beweging der Nederlanden, verscheen dit boekwerk van 424 pagina's, gewijd aan het waterstaatkundige werk van Mussert. Mussert was Hoofdingenieur bij de Provinciale Waterstaat van Utrecht. In 1934 werd hij ontslagen, omdat ambtenaren geen lid mochten zijn van de door hem mede opgerichte NSB. Hij was een bekwaam en gewaardeerd waterbouwkundige. Veel wegen en kanalen werden onder zijn leiding aangelegd of verbeterd, zoals het Valleikanaal, dat de waterhuishouding in de Gelderse Vallei moest verbeteren. Ook loste hij mede het Vechtprobleem op door de bouw van een Vechtgemaal bij Muiden (1930), waardoor er aan de jaarlijkse overstromingen in de Vechtstreek een einde kwam.
Veel bemoeienis had Mussert ook met de Utrechtse provinciale wegen. De aanleg van de weg Hilversum-Loenen door de Loosdrechtse Plassen met de

bouw van de dubbele basculebrug over de Vecht bij Loenen en de plannen voor de wegverbinding Hilversum- Uithoorn stonden vanaf het begin tot 1934 onder leiding van Mussert.
Het Hilversums Kanaal werd 8 km lang met een haven voor Hilversum, op het peil van de Kortenhoefsepolder, zodat er maar één sluis nodig was bij de Vecht.

Sluis 't Hemeltje in 1936. Illustratie in ‚Mussert als ingenieur'. In de verte boerderij 'Rustoord'.

De sluis bij 't Hemeltje werd 53,80 m lang, bij een wijdte van 7.50 m. Over de schutsluis kwam een ophaalbrug van 4 m breedte. Het werk werd uitgevoerd door de Provinciale Waterstaat en kwam in 1936 gereed. Het kanaal, sluis en brug kwamen in beheer bij de gemeente Hilversum. *'Ir. Mussert kan zeker met bevrediging terugdenken aan zijn omvangrijke bemoeienis met het Gooische kanalenplan, al is dat dan ook nog slechts ten deele tot stand gekomen.'*
Het boek gaat vooral in op de planologische en technische aspecten van de waterstaatkundige werken, waarbij Mussert betrokken was. Het werd, ondanks de papierschaarste in die oorlogsjaren, op heel behoorlijk papier

uitgegeven door de Nederlandsche Nationaal-Socialistische Uitgeverij 'Nenasu' te Utrecht.

Provincie Utrecht Provinciaal Wegenplan 1932.
Uit: 'Mussert als ingenieur'.

DE ARCHEOLOGIE VAN PETERSBURG: SCHIJN NOCH SCHADUW?

Anton T.E. Cruysheer

Toen in 1928 de heer C. de Bree, hoofdonderwijzer van de School met den Bijbel aan de Dammerweg in Nederhorst den Berg, gedreven door nieuwsgierigheid naar de plek waar de meest prestigieuze buitenplaats van de Vechtstreek heeft gestaan, *'op een mooien middag'* naar deze driehoek in het landschap van de Kuyerpolder trok, kon hij niet vermoeden dat zijn woorden anno 2010 nog eens zouden worden aangehaald. *'De roem van het oude Petersburg leeft in ons landelijk dorpje nog onverminderd voort en al is van Schijnvoets heerlijke schepping – misschien wel zijn meesterwerk – schijn noch schaduw meer te vinden, evenwel zal nog ieder klein kind op uw vraag, u nog de Petersburgschelaan wijzen en ieder geboren Berger kent nog precies de plaats, "waar eens die roem der Hoven, die zelfs de Italiaansche kusten met zijn paleizen vol van schat tart", zich verhief.'*

Toen ik in oktober 2009 voor de Historische Kring een lezing gaf over de archeologie van Nederhorst den Berg, behandelde ik ook het archeologische complex van Petersburg. Ik gaf toen tijdens de lezing al aan dat het misschien wel aardig zou zijn hier iets over te schrijven voor dit tijdschrift. Bij deze wordt aan deze suggestie gestalte gegeven.

Voor ik verder ga over de bevindingen van het bezoek van de heer De Bree aan de voormalige buitenplaats, eerst in het kort iets over Petersburg zelf. In 1996 gaf de Historische Kring Nederhorst den Berg in het kader van de landelijke Peter de Grote Manifestatie een prachtig themanummer uit met als titel: 'Petersburg, een verdwenen buitenplaats'. Ik hoop dat u deze uitgave er nog eens bij wilt pakken of aan wilt schaffen bij de Historische Kring, want deze is de moeite meer dan waard. Jan Baar geeft in de inleiding van dit themanummer een mooi overzicht. In 1996 werd herdacht dat de 'Tsaar aller Russen' (de twee meter lange) Peter de Grote, zijn eerste grote Europese reis ondernam. Peters grote interesse bracht hem ertoe om diverse Europese landen te bezoeken, waaronder enkele malen Nederland. Zijn verblijf als 'eenvoudig' timmerman te Zaandam is altijd tot de verbeelding blijven spreken. In het jaar 1717 verbleef hij meermaals op de naar hem vernoemde buitenplaats Petersburg, die in eigendom was van zijn (handels)vriend Christoffel Brants – een welgestelde koopman uit Amster-

dam. Nog altijd echoot het afscheidsfeest na van 2 september 1717, toen van de grote tuin weinig meer schijnt te zijn overgebleven. De 'humor' van het Russische gezelschap (doorgaans uit enkele honderden personen bestaand) was van het soort waarbij een of meer feestgangers in kruiwagens werden rondgereden. En dan niet netjes over de paden, maar dwars door de tuinen en hagen om te eindigen in de fonteinen.

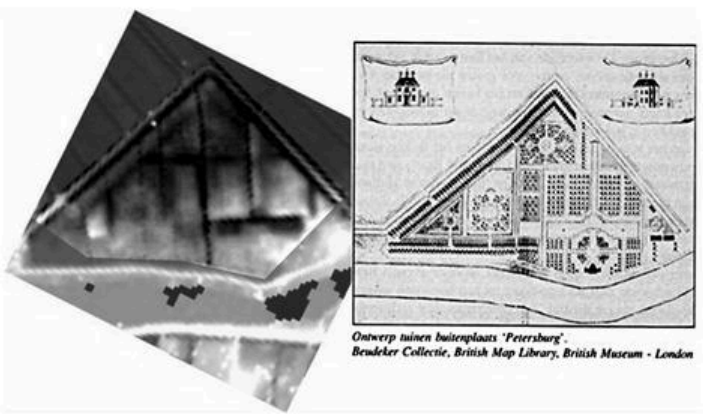

Afb. 1. Gezicht op de tuin en waterwerken van Petersburg tijdens het bezoek van Czaar Peter de Grote te Nederhorst den Berg in 1717. (bron: Krol 1949, p. 96, naar 'Schoolplaten voor de Vaderlandse Geschiedenis', tekenaar: N. Van der Waay).

De koopman Brants stichtte overigens niet een geheel nieuwe buitenplaats te Nederhorst den Berg. Op 4 januari 1705 kocht hij namelijk de reeds bestaande buitenplaats 'Huys ten Ham' met als bedoeling daar zijn 'vorstelijke zomerverblijf' te vestigen. Het wordt beschreven als een hofstede met boerenwoning, berg, schuur, paardenstalling, koetshuis, etc. (Donga, 2008, 49). Jola Meijer spreekt op basis van de koopacte uit 1709 (?!) dat het hier niet gaat om Huys ten Ham maar 'Huys ten Haen' (Meijer, 1996, 205). Interessant is overigens dat hier wordt geschreven over een

berg, deze bestond blijkbaar al en is dus niet aangelegd door de tuinarchitect Schijnvoet. Het lijkt erop dat hiermee te Nederhorst den Berg een 3e berg is gelokaliseerd (naast de natuurlijke verhogingen waar het huidige kasteel en de kerk op zijn gebouwd). Helaas is deze heuvel in de Kuyerpolder in later tijden afgevlakt.

Toen de heer De Bree in 1928 een kijkje kwam nemen, trof hij een voor hedendaagse archeologen verschrikkelijke situatie aan. De eigenaar van het land was namelijk op dat moment samen met zijn zoon net bezig met *'het wegnemen van allerlei oneffenheden (om) het land meer bruikbaar te maken. (...) Door het afgraven waren de fundamenten van het hechte heerenhuis weer te voorschijn gekomen (...). Daar lagen ze, de grondslagen van de trotsche patriciërs-woning, nog even hecht als voor ruim 200 jaren, breed en zwaar, en nog tarten ze de kracht van schop en houweel. Zelfs was de structuur der paden nog duidelijk na te gaan: eerst een laag harde grond, asch of puin, dan een laagje zand en dit weer bedekt met een fijne schelplaag.'* (De Bree, 1929, 93-94).

Ontwerp tuinen buitenplaats 'Petersburg'.
Beudeker Collectie, British Map Library, British Museum - London

Afbeelding 2 en 3. Voor de beschrijving zie pag. 20.

Afb. 2. Opname door het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN, met bewerking auteur) van de locatie Petersburg met de Vecht aan de onderzijde, waarop duidelijk de onder het oppervlakte aanwezige structuren van de oorspronkelijke tuininrichting zichtbaar zijn.

Afb. 3. Simon Schijnvoet: Plattegrond van de buitenplaats Petersburg uit de periode 1709-1727. Ingekleurde pentekening door Simon Schijnvoet. (Beudeker Collectie Maps C9 E11. British Map Library, British Museum – Londen). (bron: Meyer, 1996, 202 en in Werinon uitgave, 1996, 36.)

Tijdens de presentatie in 2009 liet ik een bijzondere opname zien van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). De opname heeft wat weg van een luchtfoto maar betreft een samengesteld beeld van meetpunten, afkomstig van digitaal ingemeten (minieme) hoogteverschillen. Op deze wijze kwam een prachtig beeld naar voren (zie afb. 2) waarop goed te zien is dat de indeling van de oorspronkelijke tuinen, fonteinen, paden en diverse andere tuinarchitectonische hoogstandjes zich nog nagenoeg geheel intact in de ondergrond bevinden. Door een ons overgeleverde plattegrond van de buitenplaats (afb. 3) kunnen we deze vergelijking mooi maken.

Naast het (dure) AHN bestaan er gelukkig ook meer mogelijkheden om oude verdwenen zaken terug te vinden vanuit de lucht. Een aardige uitleg over het gebruik van oude kaarten in combinatie van Google Earth wordt via deze website gegeven:
http://home.tiscali.nl/cb005680//Google%20Earth.htm .
Een erg leuke manier om archeologie te bedrijven vanachter de computer!

Dat er nog wel wat valt te verwachten in de ondergrond van de buitenplaats Petersburg blijkt ook uit de volgende passage van de heer De Bree: *'Tusschen haakjes zij medegedeeld, dat men heden ten dage telkens overkluisde ruimten vindt, waarvan de bestemming nog niet vast staat en dat er ook allerlei houten en steenen riolen voor den dag komen, die hoogstwaarschijnlijk dienst hebben gedaan voor het toevoeren van 't water, dat bij feestelijke gelegenheden of deftige bezoeken door de vele fonteinen in sierlijke bochten omhoog werd gespoten en daarna in breede bassins neerplaste.'* (De Bree, 1929, 94) Een verrassend restant dat afkomstig is uit de fraaie tuin van Petersburg betreft een fonteinbeeld dat tegenwoordig valt te zien in het Van Brants Rus Hofje te Amsterdam (zie afb. 4). Voorgesteld wordt de zwaan van Leda met drie putti, die wordt toegeschreven aan Anthonie Turck, 1710.

Afb. 4. Fonteinbeeld afkomstig uit de lusthof Petersburg. (Bron: Donga, 2008, 55).

Vandaag de dag resteert er zoals gezegd, vanaf de fiets gezien, weinig meer. Een deel van het land wordt sinds enkele jaren geploegd. Zolang hier niet te diep wordt geploegd zullen ook hier de archeologische resten zich nog intact in de bodem bevinden. Het terrein als geheel staat op de nominatie om tot Rijks- of gemeentelijk monument verheven te worden. Iets wat rijkelijk laat komt, maar gelet op de internationale betekenis zeker terecht. Hoewel ondergronds nagenoeg intact, valt er bovengronds weinig meer te beleven. Het terrein van Petersburg verdient daarom eigenlijk een duidelijker accentuering, inclusief een mooi informatiebord in de bocht van Petersburg.

Bronnen:

Baar, J., T. Griffioen en G. Baar (Red.), 1996: *Petersburg, een verdwenen buitenplaats.* Themanummer van het tijdschrift Werinon, Historische Kring Nederhorst den Berg, pp. 1-48.

Bree, C. de, 1929: Petersburg contra Nederhorst. In: *Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake 1928*, pp. 93-113.

Donga, H., 2008: *Christoffel van Brants en zijn hofje: geschiedenis van het Van Brants Rus Hofje vanaf 1733*, pp. 49-56.

Meijer, J., 1996: De buitenplaats Petersburg, een ontwerp van Simon Schijnvoet. In: *Bulletin van de Koninkijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, Jrg. 95*, pp. 202-213.

Krol, J., 1949: De buitenplaats "Petersburg". In: *De Geschiedenis van Nederhorst den Berg*, pp. 59-106.

HELDEN AAN DE HINDERDAM

De redding van Dirkje Dubelaar

Jan Baar

Het had flink gevroren begin januari 1831, en wel zodanig, dat de Vecht voor een groot deel dicht lag. De bewoners van de Vechtoevers ondervonden hier veel hinder van. Normaal gesproken konden bewoners en passanten op meerdere plaatsen overgezet worden. Zo lang mogelijk probeerde de beheerder van het overzetveer of overhaal de vaargeul (het slob) ijsvrij te houden, tenslotte vormde het overzetgeld een onderdeel van het gezinsinkomen.

11 Januari 1831, reddingsactie aan de Hinderdam

Dirkje Dubelaar, oud 14 jaar, had zojuist in haar eentje de roeiboot door het slob van de Hinderdam naar de overzijde, ter hoogte van Overdam onder Nigtevecht, geroeid en was op de terugweg. De rivier daar ter plaatse was zo'n 30 roeden (ca 30 meter) breed en 16 voet (ca 3,20 meter) diep. Op het midden van de Vecht wilde zij zich met de haak afzetten op het ijs van de rand van het slob. Helaas was de ijsrand te dun en te zwak, zodat het ijs brak en Dirkje voorover het ijskoude water in schoot. Door de wind en de sterke stroom kwam zij na enige worstelingen onder het ijs terecht. Slechts een klein stuk van haar onderkleren bleef aan het ijs vastzitten, waardoor alleen haar voeten zichtbaar bleven. Door het aanhoudend geschreeuw en gegil van de mensen, die getuigen waren van het drama, werden Gerrit Haijik en Gerrit Kloosterman gealarmeerd. Niemand kon zich op de dunne ijsvloer begeven dan met het grootste levensgevaar. Toch ging de ene Gerrit met een brede plank en de ander met een ladder al schuivend over de ijsvloer in de richting van het arme kind, dat reddeloos verloren leek. Het ijs golfde onder hen en dreigde elk moment te breken. Hun moedige poging lukte. Zij grepen het meisje bij de voeten en sleepten haar op de plank. Door het meerdere gewicht brak het ijs, maar de redders kregen het voor elkaar om al schuivend en slepend aan wal te komen. Dirkje was geheel bewusteloos, maar na enige pogingen de levensgeesten op te wekken, *'mogten zij hunne edelmoedige zelfopoffering met terugkering in het leven en met algemene vreugde en verwondering der aanschouwers bekroond zien.'*

Afb.1. Hinderdam 6, gezien vanaf Overdam (Nigtevecht).

Aldus het verhaal van de redding van Dirkje, opgetekend in de notulen van de vergadering van 21 februari 1832 van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, departement Loenen en opgesteld door de Onafhankelijke Commissie van Onderzoek, die moest beoordelen of de helden bekroond konden worden.
De notulen vermelden abusievelijk, dat de familie in de gemeente Nigtevecht woonde. Dit komt waarschijnlijk, doordat de burgemeester van Nigtevecht de *'bedrevene edelmoedige daad'* in juni 1831 ter kennis van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen bracht, omdat het drama zich grotendeels afgespeeld had in de Nigtevechtse helft van de rivier tegenover Overdam.

Dirkje, dochter van Hendrik en Rijndertje
Dirkje was de oudste dochter van Hendrik Dubelaar (1781- 1864) en Rijndertje (Rijntje, Reijntie) Spil(d)t (1792-1839). In het verslag van 't Nut wordt ze Dirkje Dobbelaar genoemd. Ze was geboren op 25 januari 1817 in Weesperkarspel aan de Vecht en werd gedoopt te Weesp in de Ned. Herv. Kerk. Hendrik was afkomstig uit Enninger in het Munsterland, Duitsland. Daar stond hij ingeschreven als Johann Heinrich Döveler. Zijn beroep was kuiper. Aanvankelijk woonde het gezin in Weesperkarspel, waarschijnlijk

vlak bij de Hinderdam aan de weg naar Uitermeer. In 1826 vestigde Hendrik zich in Nederhorst den Berg aan de Hinderdam. Tijdens de eerste Volkstelling van 1829 bestond het gezin Dubelaar uit Hendrik en Rijndertje en 7 kinderen. De jongste twee kinderen waren geboren en gedoopt in Nederhorst den Berg. Na 1830 werden er nog enige kinderen geboren.
Het huis met de kuiperswerkplaats stond direct aan de Vecht (nu Hinderdam 6) en de overhaal was een schakel in de kortste voetverbinding van Nederhorst den Berg met Weesp via de Aetsveldseweg, langs de boerderij Overdam, dwars door de polder. Tot de ingebruikname van de Vechtbrug in de Gooilandseweg in 1936 werd er veel gebruik van gemaakt, onder andere door de postbesteller, die de post van en naar Weesp bracht.

De redders beloond

De heren van de Commissie zijn het erover eens, dat de redders van Dirkje hun leven in de waagschaal gesteld hadden. Ze stelden tevens vast dat beide redders niet konden zwemmen, hoewel het vanwege de weersomstandigheden weinig aan de redding en hun behoud had kunnen bijdragen, als zij de zwemkunst wel machtig waren geweest. De redders stonden verder goed bekend, waren geen familie van het geredde meisje en de getuigen waren *'brave, deugdzame menschen'*, zodat de onderzoekers moesten erkennen, *'dat aan hen de waarheid van het opgegevene gebleken is.'*
De nodige stukken betreffende de dappere redding werden opgestuurd aan het Hoofdbestuur der Maatschappij, waarna dit bestuur op 1 juli 1832 berichtte, *'dat het bedrijf van Gerrit Haijik en Gerrit Kloosterman van dat belang is geoordeeld, dat Hoofdbestuurderen besloten hebben om hunne erkentenis uit te drukken.'*
Op 9 october 1832 's avonds om 6 uur verschenen Gerrit Haijix en Gerrit Kloosterman in de vergadering van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen. De voorzitter hield *'eene zeer doelmatige aanspraak'* en overhandigde aan beide helden een getuigschrift, een bronzen medaille en *f* 7,--, *'waarop door een der bekroonden hunne dank op eene gepaste wijze werd te kennen gegeven.'* Na nog een redevoering van de voorzitter en enige op de plechtigheid toepasselijke dichtregels, voorgelezen door de secretaris, eindigde de bijeenkomst.
Gerrit Haijik (1804-1855) en Gerrit Kloosterman (1803-1859), arbeiders, waren beiden telg uit een Hinderdamse familie. Zij bleven hun hele leven met hun gezin aan de Dam wonen.

Afb.2. De Hinderdam anno 1930. De ANWB-wegwijzer wijst de weg naar de overhaal.

Het verdere leven van Dirkje

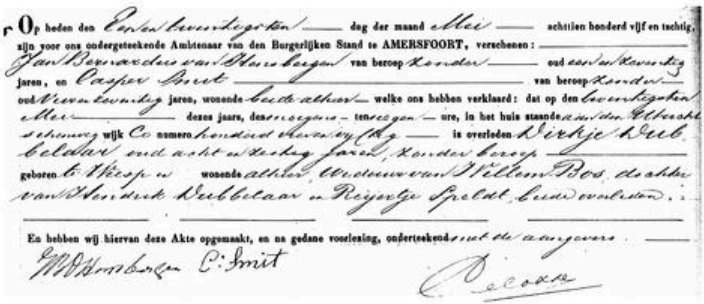
Dirkje verlaat al jong de Hinderdam. Ze trekt naar Nieuw-Loosdrecht, waar ze 'in betrekking' gaat. Al gauw komt ze Willem Bos (*1814, Amersfoort) tegen en op 19-jarige leeftijd trouwt ze met de dan 22-jarige werkman voor de Ambtenaar van de Burgerlijke Stand van de gemeente Loosdrecht. Hendrik en Rijndertje zijn bij het huwelijk aanwezig. Hendrik zet zijn beverige, onduidelijke handtekening onder de huwelijksakte, zijn vrouw kan helemaal niet schrijven. Van de 4 getuigen komt er niet een van de Hinderdam of uit Den Berg.

Het jonge echtpaar gaat in Amersfoort wonen.

Willem en Dirkje krijgen 10 kinderen, waarvan er 3 jong sterven. Willem overlijdt in 1869, 55 jaar oud, in zijn geboorteplaats. Weduwe Dirkje bereikt de leeftijd van 68 jaar. Ze sterft op 20 mei 1885 in haar woonplaats Amersfoort.

Edelmoedige, dappere daden

De Commissie van Onderzoek krijgt in die jaren van de negentiende eeuw nog een aantal geslaagde reddingen van Bergse drenkelingetjes te onderzoeken. De Vecht toonde zich in die jaren meerdere keren van haar gevaarlijke kant.

Afb.3. Overlijdensakte van Dirkje. (Archief Eemland, Gemeente Amersfoort).

Jan de Jong wordt in 1824 twee keer bekroond voor het redden van in het water gevallen kinderen. Hij krijgt de tweede keer 'een halven gouden rijder'.
Pieter den Drijver (54), veldwachter te Nederhorst den Berg, redt op 15 augustus 1832 het negenjarige zoontje van Daniël Burger, dat bij het spelen aan de Vechtkant bij het dorp te water was geraakt. Van deze redding wordt uitgebreid verslag gedaan door de Commissie.
Jan Snel, broodbakker in Nederhorst den Berg, haalt op 28 mei 1833, ondanks zijn zwakke gezondheid, met gevaar voor eigen leven Janna de Jong van drie en half jaar uit het water bij de Vechtbrug. Ook de dappere daad van Jan Snel wordt omstandig beschreven.
Gerrit van der Neut ontvangt op 18 oktober 1837 een bronzen eremedaille en *f* 7,00 voor het redden van een drenkeling.

De Gooi en Eemlander van 17 november 1900 vermeldt, dat de kleerbleker Jan Dubelaar een kind gered heeft uit de Vecht met gevaar voor eigen leven. De Maatschappij tot Redding van Drenkelingen te Amsterdam beloont de dappere redder, mede op advies van burgemeester Jan Jacob Schottelink, met *f* 31,50. Het zou mooi geweest zijn, als deze Dubelaar van de redding van Dirkje geweten heeft. Hij kan dan het gevoel gehad hebben iets terug gedaan te hebben voor de redding van zijn familielid.

Afb.4. Hinderdam 6 anno 2010.

Gegevens:

Juliette Jonker-Duynstee/Willem Mooij. Beloning voor redders van een bijna verdronken meisje. In: Historische Kring Gemeente Loenen, december 2005.
Archief Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, departement Loenen, opgericht 1821. Notulen 1821-1852. RHCVV Breukelen, archief Gemeente Loenen na 1811, inv. nr. 960.
Jan Baar. De volkstelling van 1829 (2). Religie rond 1830. In: Werinon 54, 2004.
Bevolkingsregister Nederhorst den Berg 1811-1861.
Bevolkingsregister Loosdrecht. Huwelijksakten 1836.
Gemeentearchief Amersfoort. Burgerlijke Stand, Overlijden.
Archief RK Parochie H. Maria Hemelvaart, Nederhorst den Berg. Doopboek.
GeneaNet (http://gw.geneanet.org/dubelaar). Stamboom Willem Dubelaar.
Gooi en Eemlander 17 november 1900.

ELBURGA

De inscriptie op de omlijsting van de deur aan de noordzijde van de Willibrordkerk

Kees Kuiken

Het instituut voor Nederlandse geschiedenis heeft in Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland, URL een tekst over Elburga geplaatst. Deze laten we hier integraal volgen.

ELBURGA (actief ca. 700), ook bekend als **Adelburga**, edelvrouw, kerkstichteres. Ze trouwde ca. 700? met **Nothrad**. Uit dit huwelijk zijn tenminste 3 dochters en 2 zoons geboren.

Op een zandstenen portaal in de noordmuur van de Willibrordkerk in Nederhorst den Berg staan twee Latijnse teksten in middeleeuwse letters:

'+QVIPETIThACAVLA.PETATELBVRCAFORESALVA' en:
'ETP.EÃnVLLVSInTRETn', te vertalen als: 'Wie naar deze kerk wil, bidde dat Elburga behouden zij. En voorts trede niemand binnen t...'.

Foto Theo van der Zee.

De tekst verwijst vrijwel zeker naar de stichteres van deze dorpskerk.

De kerk van Nederhorst den Berg, die rond 900 als 'de kerk in Werinon' te boek staat, was een stichting van een 'Friese' (lees: Nederlandse) familie die in 799 ook het klooster Werden aan de Ruhr vestigde. Naar de feitelijke kloosterstichter Liudger (742?-809) worden zij wel de 'Liudgeriden' genoemd. Zij zijn de eerste Nederlandse familie die een familiearchief heeft nagelaten: een in de late negende eeuw geschreven familiegeschiedenis (de *Vita Liudgeri*) en een oorkondenboek van de abdij Werden. Dat de kerk in Nederhorst al vóór 800 bestond, zou misschien kunnen blijken uit een mededeling van Liudgers zuster in de *Vita* (Kuiken, 30-31).

De *Vita* noemt een Adelburga of Adelburch als grootmoeder van Liudger. In de latere Middeleeuwen is deze naam samengetrokken tot 'Elburg' (in het Latijn: 'Elburga'). Adelburga, gehuwd met 'een of andere Nothrad', had haar beide zoons (Willibraht en Thiadbraht) aan de missionaris Willibrord geschonken om hen tot priester te laten opleiden. Zij zouden de eerste Friezen zijn die een geestelijk ambt bekleedden. Vóór haar zoons had Adelburga een groot aantal dochters ter wereld gebracht, van wie Liafburg de jongste was. De schoonmoeder van Adelburga zou hebben getracht Liafburg te laten ombrengen.
Dat Adelburga de in het Nederhorster opschrift genoemde Elburga is, is niet onomstreden. De kunsthistorica E. den Hartog denkt bij Elburga aan een verder onbekende vrouw uit het beroemde riddergeslacht Van Amstel, dat de kerk dan later door usurpatie in handen zou hebben gekregen (Den Hartog, 215). Bewijzen hiervoor ontbreken echter.

(Kees Kuiken, Elburga)
http://www.ingehist.nl/Projecten/DVN/lemmata/data/Elburga

VOETBALVELDEN IN RUSTE (slot)

Gerard Baar

Van verdeeldheid naar eenheid

Dat is me nou ook wat! Ik was de tijd vooruitgesneld. Er hingen helemaal geen netten aan de doelen op het VBO-veld aan de Hinderdam. In plaats daarvan moest een houten schot van een meter hoogte er voor zorgen dat de bal in geval van een doelpunt niet doorrolde. Bij een hoog schot vertrouwden de spelers op de ogen van de scheidsrechter of de bal zat ja of nee. Deze lag natuurlijk ook geregeld in de sloot, zodat hij op het laatst loodzwaar was. Naarmate de wedstrijd vorderde kregen alleen de allersterksten het leer wat hoger van de grond. De rest was al blij dat ze hem weg konden schoppen.
Om mij helemaal te bevrijden uit het net van mijn eigen interpretatie nog even het volgende: die lange jongen op de inwijdingsfoto (Werinon 73) is Arie Ketelaar jr., die zich later inzette voor zaken op het geestelijk vlak, ondermeer voor het instandhouden van de jaarlijkse bedevaart naar Sittard. Maar nu eerst terug naar Overmeer.

Foto 1. Geheel Avance in 1933.

De voorzitter en oprichter van ASV Avance, Henk Dolman, bezat wel netten, maar die dienden een heel ander doel. Hij had ze broodnodig om ermee te vissen in de door hem gepachte dobbers van de Blijkpolder. De

man is op latere leeftijd brodeloos geworden door het uitzuigen en het voor een deel opspuiten van zijn viswater ten behoeve van de uitbreiding van het dorp. Binnen de ontstane wijk Blijkpolder is een gedeelte van de grond besteed aan sociale woningbouw, zodat hij er mijns inziens vrede mee zou hebben als hij kon zien hoe het allemaal geworden is. Hij stond bekend als een gedreven man, die vanaf het begin van de jaren dertig de enige zetel bezette waarover de SDAP in de Bergse gemeenteraad beschikte. In de buurtschap Overmeer kon hij niet stuk, omdat hij door dik en dun probeerde op te komen voor zijn achterban. Nadat de twee laatste hoepelbuigerijen in 1932 voor altijd hun deuren sloten, liep het aantal werkelozen in het dorp op tot 71 man. Samen met de geestelijkheid en vooraanstaande dorpelingen richtte hij in dat jaar het plaatselijke Crisis-Comité op, bedoeld om de nood van arme ingezetenen zoveel mogelijk te lenigen. De leiders van de verschillende zuilen hadden wel degelijk belang bij onderling overleg over allerlei onderwerpen, zodat ze de identiteit van hun groep in stand konden houden. Het lukte weinigen om van de ene gezindte of stroming naar een andere over te gaan. Als iemand dat echt wilde, moest hij of zij er veel voor opgeven.'Verkeerde' prille liefdes leidden meestal schipbreuk op autoritaire trekken van de opvoeders.

Foto 2. Avance-jeugd werpt een blik in de toekomst rond 1960, op een zeer ingrijpend gerenoveerd veld, met rechts het gemaal van de Horstermeer.

Ondertussen stopte Dolman ook zijn energie in het voortbestaan en de uitbreiding van Avance. Hij kreeg het voor elkaar dat de club over een geheel eigen, echt voetbalveld kon gaan beschikken, aan te leggen op een wat hoger gelegen stuk weiland tegenover de boerderij van Van de Berg, (nu pensionstal 'de Bergen') aan de weg die naar het gemaal van de Horstermeer liep en nu Randweg heet. Het veld had net als vele andere velden in de omgeving niet de juiste maten, maar een kniesoor die daar op lette. In de volksmond heette het dat ze naar de Noord verhuisd waren. Het opzeggen van de huur van het oude 'veld' bij zijn oud-buurman Elias van Benschop, zal weinig voeten in de aarde gehad hebben. Hoogstens een handdruk en een borrel.
Op de foto uit 1933 zit Dolman, helemaal rechts, met alle leden van zijn toen nog Avanti hetende club vol trots voor de nieuwe keet. Naast hem hebben de meisjes van de aan de vereniging toegevoegde korfbalafdeling plaats genomen. Dit onderdeel van Avance was, net zoals het bij VBO zou gaan, geen lang leven beschoren. De speelsters trouwden, de een na de ander, zodat er binnen een paar jaar zo goed als niemand overbleef.

Opmerkelijk is dat het eerste elftal van Avance, in tegenstelling tot dat van VBO, tot in de oorlog voor het grootste gedeelte uit niet-Bergers bestond. Je zou kunnen zeggen dat Overmeer een soort profclub binnen zijn grenzen had. Weespers, Hilversummers, Ankeveners en Kortenhoevers, aangevuld met een enkele Over- of Horstermeerder, boden om de veertien dagen vertier aan een flink aantal supporters. De spelers kregen de ene keer een rood kooltje mee, dan weer een paar kroppen sla, eigenlijk net wat er aan groente voorhanden was in de Horstermeer. In die polder werkte of woonde een deel van de aanhang. Een uit de jeugd van Avance voortgekomen profvoetballer maakte dat een kwart eeuw later ook mee bij zijn overgang naar het net ingevoerde betaalde voetbal. Hij speelde bij Gooiland en kreeg bijvoorbeeld na de wedstrijd tegen Volendam een pondje gerookte paling. De grootste fan van Avance was de in de Berg wonende oude slager, Jac Smit, bekend geworden door zijn te pas en te onpas herhaalde voorspelling: "De keeper laat niks door, Avanti wint zondag met 3-0".
De rechterhand van Dolman was zijn secretaris Bongers, een uit Amsterdam afkomstige chauffeur, die op de allereerste wasserijauto reed, omdat hij de weg in de stad wist. Zijn baas was Karel van der Heide van wasserij Vechtzicht, eens gelegen daar waar Reevaart en Vecht elkaar nog een heel klein beetje ontmoeten. Het meeste personeel van Vechtzicht woonde in

Overmeer waardoor de nieuwe werknemer vanzelf met Avance in aanraking kwam. De man kon praten als Brugman, zodat hij zeer geschikt was voor het onderhouden van de buitendorpse contacten.

Foto 3. Gekostumeerd voetbal voor het een of andere goed doel in 1942.

Bij VBO heerste een heel andere cultuur. Een van katholieke Bergers onder elkaar, om de invloeden van buitenaf beperkt te houden. Velen werkten bij bazen van dezelfde gezindte. Iedereen hield zo veel mogelijk vast aan de eigen achtergrond. De vele activiteiten, die een leger aan enthousiastelingen binnen de zuil dan ook organiseerde, gaven een gevoel van saamhorigheid. Voor de rest gingen de meesten er vanuit dat het van bovenaf wel geregeld zou worden, met als zichtbare tussenpersonen de pastoor en zijn kapelaans. Of de dominee weleens bij de zaterdagclub Wilskracht is komen kijken, kan ik niet verifiëren.

Uit betrouwbare bron heb ik vernomen dat de kapelaan in ieder geval bij thuiswedstrijden kwam kijken. Bij een uitwedstrijd waarschijnlijk niet. Dat baseer ik op een door de secretaris van VBO in 1937 verstuurd bericht aan de Gooische Post, de katholieke krant van het Gooi en Omstreken indertijd. Hij deelde daar in mee dat tot zijn spijt het tweede elftal van VBO uit de competitie teruggetrokken moest worden, al hoewel ze kampioen konden

worden. De aanleiding was de te verwachten langdurig ziekte van twee spelers en een knieblessure bij een derde. Maar de knockout was toegebracht door drie spelers die zich bij een uitwedstrijd dermate hadden misdragen dat een lange schorsing niet kon uitblijven. Twee andere spelers hadden naar aanleiding van die vechtpartij bedankt. Als de kapelaan erbij was geweest, had ie zeker ingegrepen.

De jonge Jan Hiemstra, die op foto 1 precies onder de grote V staat, zou vele jaren later voorzitter Dolman opvolgen. Hij was tuinder in de Horstermeer (een migrant uit Friesland) en heeft als vurig voorstander een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van de fusie in 1967 tussen VBO en Avance. Zover was het nog lang niet. Misschien denken jongeren dat de tijd na de oorlog geschikt geweest zou zijn voor een fusie, nou... lou Loenen. Want na de bevrijding ging alles weer op de oude voet voort. De kapelaan van Loenersloot bijvoorbeeld kreeg het in 1949 in zijn hoofd een voetbalclub op katholieke grondslag op te richten, te weten 'Sparta Loenen'. De door ene Han Baar in 1923 in Vreeland opgerichte voetbalclub 'De Kanaries', die later verder ging onder de naam 'Sperwer' (met behoud van de felgele shirts), onderging een aderlating van jewelste. Alle katholieke mannen en jongens konden rechtsomkeer maken naar dat stukje Loenersloot, nu Kerklaan geheten.

Foto 4. Avance-jeugd op het veld van Sparta Loenen. Op de achtergrond het, begin jaren 60, tot kaaspakhuis omgebouwde kerkje.

Waarschijnlijk hebben ze ook mee moeten helpen om het stukje weiland achter het kerkje als voetbalveld in te richten. In een katholieke bond uitkomen kon niet meer, omdat er in 1940, onder druk van de bezetter, een fusie had plaatsgevonden tussen alle voetbalbonden, resulterend in de NVB (Nederlandse Voetbal Bond). Daar stond tegenover dat die kapelaan zondagvertier rondom de deur van het streekkerkje bracht. Een oud Avancespeler genoot altijd van de uitwedstrijd bij Sparta. Hij omschreef het als een gezellige boel. De rust brachten beide elftallen door in het naast het veld gelegen parochiehuis. De koster was niet te beroerd om een biertje te verkopen aan hen die geen thee lustten.

Vanwege de fusie van alle bonden kwamen in dat bewuste jaar 1940 Avance en VBO allebei in de 2e klasse van de afdeling Utrecht terecht. Hun eerste competitietreffen zat er aan te komen. Toen de dag daar was, ging het hard tegen hard door de opgefokte sfeer bij de spelers en hun aanhangers. Bestaande maatschappelijke tegenstellingen gaven beide partijen het idee dat ze nog een appeltje met elkaar te schillen hadden. VBO kwam niet aan de bak tegen een technisch en fysiek sterker Avance, hoewel het heilige vuur aanwezig was, volgens een toen debuterende achttienjarige oom van mij.

Foto 5. Wie geen bal had deed weinig. Jubileumwedstrijd op het veld aan de Reeweg met op de achtergrond de bomen langs de Vecht.

De echte oorlog gooide roet in het eten. Doordat veel Avancespelers van buitenaf kwamen, moesten ze al gauw verstek laten gaan. De kans om onderweg opgepakt te worden nam na 1942 met de dag toe. Jeugd was er al wel, maar niet genoeg en te jong, zodat de club zich noodgedwongen uit de competitie moest terugtrekken. VBO hield het langer vol omdat meer dan de helft van de spelers een identiteitsbewijs bezat, waarop stond dat ze in de voedselvoorziening werkzaam waren. Hierdoor konden ze niet in Duitsland te werk gesteld worden. Penningmeester Leo van Melsen had in 1943 de pech dat de Duitsers hem twee dagen voor de viering van het 10-jarig bestaan oppikten. Het feest ging door, getuige de door een beroepsfotograaf gemaakte foto's van de jubileumwedstrijd tegen het Hilversumse RK Actif.

Vanaf augustus 1943 voetbalde VBO te hooi en te gras, aangevuld met junioren. Naar de uitwedstrijden gingen ze vaak met paard en wagen, zodat er ondanks alles heel wat afgelachen werd. Van een competitie was geen sprake meer. Bij thuiswedstrijden doken geregeld onderduikers op, die dan meespeelden en na afloop weer naamloos verdwenen.

Na de oorlog startten beide clubs hun activiteiten weer langzaam op. VBO vierde een jaar later, in 1946, uitbundig het twaalf-en-halfjarig bestaan. De toenmalige geestelijk adviseur pater Commandeur had een prachtige revue in elkaar gezet, die de feeststemming buitengewoon ten goede kwam. Hij vertrok aan het einde van dat jaar naar de missie in Chili, terwijl anderen uit het dorp, dienstplichtigen en vrijwilligers, per schip naar Indië vervoerd werden om daar te gaan vechten.

In 1948 nam de ASV Avance de zaterdagmiddagclub Wilskracht op binnen haar gelederen. Die christelijke vereniging had nog wat aangemodderd op een veld aan het begin van de Horstermeer, vlakbij de tocht naast het gemaal. Het was geen doen meer. In datzelfde jaar behaalde het zondagelftal het kampioenschap van de derde klasse. Een snelle terugkeer naar de tweede klasse was gerealiseerd.

VBO degradeerde begin jaren vijftig, zodat de derby van het toneel verdween. Op een avond in 1960 stapte, volgens zijn zeggen, de pas gekozen voorzitter Piet Spee naar pastoor Peereboom. Als nieuwkomer in het dorp, vond hij dat de tijd voor het samengaan van de beide voetbalclubs

gekomen was. De pastoor wees hem de deur. Het is opmerkelijk dat dezelfde pastoor, na een heel lange tussenpoos, nieuwe contacten heeft gelegd met de protestanten en gereformeerden. Een nog kort in het dorp wonende aannemer, Herman van Kooten, nam begin 1961 het voorzitterschap over. In 1962 had Nederhorst den Berg een primeur binnen de afdeling Utrecht van de KNVB. Twee voetbalclubs die op een nieuw aangelegd gemeentelijk sportveld om de week hun thuiswedstrijden zouden gaan spelen. De aanzet tot samenwerking was gegeven. Het halve dorp liep achter Crescendo (waarvan Dolman de voorzitter was) en het onder dezelfde vlag marcherende tamboercorps aan naar de Vreelandseweg, om het nieuwe sportcomplex te openen.

Foto 6. Revue-meisjes en jongens bij de dames Bornhijm, 1946.

Burgemeester Van Harinxma Thoe Slooten stond daar klaar, omringd door politici, genodigden en even later door het toegestroomde publiek, om het veld voor geopend te verklaren. Niet met een schaar, maar met zijn voet. Hij moest de aftrap doen voor een noviteit. Een jaarlijks terugkerende voetbalwedstrijd tussen VBO en Avance ten bate van het pas ingestelde jaarlijkse uitje voor de bejaarden. De winnaar ontving de 'Van Harinxma Thoe Slooten wisselbeker'. Om de 10 meter stonden, per kleur afgewisseld, de pupillen van Avance en VBO klaar om de bal uit nog aanwezige sloten te vissen. Overigens, VBO won de openingswedstrijd na strafschoppen.

Foto 7.
Alt van Huisstede loopt trots het totaal opgeknapte Avanceveld op (begin jaren zestig).
Dit is het enige voetbalveld dat misschien nooit zal rusten, dankzij erflaatster mevrouw Van der Beek- Streefkerk, die het naliet aan het Dorus Rijkersfonds, het Leger des Heils en de Nederlands Hervormde Gemeente onder het beding dat het terrein alleen voor sportdoeleinden benut mag worden.

Het zou nog vijf jaar duren voor de andere, beslissende grote dag kwam. VBO behaalde zowaar in 1964 tussen de boomgaarden van Benschop, tegen voetbalclub Benschop, het kampioenschap van de derde klasse afdeling Utrecht. De derby's keerden terug, gespeeld op het veld aan de Vreelandseweg. Voorzitter Hiemstra en zijn Avancer kompanen, te weten de heren Van der Doel en Laffort, traden steeds meer in conclaaf met het duo Van Kooten en Ton Stalenhoef. In 1965 is, zover ik weet, Van Kooten bij de bisschop geweest waar hij, net als zijn voorganger bij de pastoor, nul op het request kreeg. De desbetreffende heren bleven gelukkig 'on speaking

terms'. Ze zullen eindeloos over de te volgen strategie vergaderd hebben. Uiteindelijk resulteerde dat in een door beide verenigingen op hetzelfde tijdstip, begin 1967 uitgeroepen ledenvergadering waar het wel of niet samengaan in stemming werd gebracht. Bij VBO waren de enigen die er tegen waren de inmiddels nieuwe pastoor Tesselaar en een niet nader te noemen lid. Eerlijkheidshalve moet gezegd worden dat bij VBO de huur van het veld aan de Reeweg dusdanig opliep dat het niet meer op te brengen was. Het water stond ze tot aan de lippen. De uitslag bij Avance was natuurlijk ook positief, maar hoeveel tegenstemmers er waren, weet ik niet. Ik heb wel uit de mond van de dochter van een fervente Avancer gehoord, dat haar vader haar de andere dag vroeg, hoe zij gestemd had. Vanwege haar eerlijke antwoord 'natuurlijk voor', keek hij haar een maand lang niet aan. De kogel was door de kerk en per 1 augustus 1967 ging alles verder onder de naam SC Nederhorst. Voor de statistieken: de laatste derby werd voor de ogen van een groot aantal toeschouwers met 4-0 door VBO gewonnen. Aan het tijdperk van gescheiden voetbalwegen kwam zo een einde.

HET CHRISTELIJK ZANGKOOR ca. 1955 (pag. 40)

Voorste rij van links naar rechts:
Bets van Asselt, Mevr. Van Ee, Mevr. Nagel, Truus de Bree, dirigent Monsjou, Mevr. V.d. Hoed, Greet van Nus.
Tweede rij van links naar rechts:
Mevr. Molleman- Verwoerd, ?, Klaske Stoker, Mevr. Strijbis, Mevr. De Jong, ?, Mevr. Van Ee- Westhoff, Loes de Jong, Mevr. Mafait, Hannie de Jong, Mevr. Schimmel, Henk van Ee.
Derde rij van links naar rechts:
Hr. Mafait, ?, ?, ?, Evert van Ee, Mevr. Kiel- v. Schaik, Piet Kiel, Piet de Weerd, Wim v. Nus, Nel Verkaik, Jan v.d. Hoed, Piet Ouweneel, Cees v.d. Vliet, Ds. De Weerd.